

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1122894/1

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב אליעזר איגרא, הרב א' אהרן כץ, הרב שלמה שפירא

המערערת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד אברהם ביטון)

נגד

המשיב: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד דויד מקונן)

הנדון: 'כתובת חרש' בזמננו; מעמד רב העיר כ'בית דין של העיר' לעניין חופה וקידושין

פסק דין

בתיק שבפנינו מערערת האישה על החלטת בית הדין קמא לפטור את בעלה מן הכתובה.

הבעל והאישה (לשעבר) הם זוג חירשים-אילמים אשר באו להתגרש, ובית הדין, לאחר שמיעת המשא ומתן שבין הצדדים, החליט שאין הוא צריך להכריע בשאלה אם האישה הפסידה את כתובתה בגלל מעשיה מפני שלדעת הרוב בתיק: מאחר שמדובר בזוג חירשים-אילמים היה צורך בכתיבת 'כתובת חרש', שזו כתובה שכותב בית דין בצורה מסוימת, ובמקרה דידן הכתובה שנכתבה אינה עונה על הכללים ההלכתיים של 'כתובת חרש'. אשר על כן אין האישה זכאית לכתובתה.

דעת המיעוט סברה ששונה דין חירשים-אילמים בתקופתנו, וכמו במקרה שבפנינו שמדובר בחירש-אילם שיש לו רישיון נהיגה והוא נוהג, כמו כן הוא מנהל מחסן ברשת גדולה ובעל הבנה, אשר על כן התחייבותו בכתובה אינה דורשת כתובה מיוחדת והוא חייב בכתובה, אפילו שהיא כתובה רגילה. ועוד: אף אם נאמר שיש צורך ב'כתובת חרש', הרי הכתובה שבפנינו עונה על הצורך.

לסיכום, דייני ההרכב נחלקו בתרתי: א. אם יש צורך כלל ב'כתובת חרש' בחירש שבפנינו, או שדי בכתובה רגילה ככל האדם; ב. גם אם נאמר שיש צורך ב'כתובת חרש' (כפי שאכן עשה הבעל) מה הם התנאים לכשרותה – לדעת הרוב הכתובה הנ"ל נפלו בה פגמים ואינה נחשבת 'כתובת חרש', ולדעת המיעוט הכתובה הנ"ל תקפה ומחייבת גם כ'כתובת חרש'.

יש לקבל את הערעור מן הסיבות הבאות:

1. האם בזמן הזה במקרה דידן יש צורך ב'כתובת חרש'?

א. סמכות רב העיר הממונה על חופה וקידושין הוא 'בית הדין של העיר' לעניין זה בני הזוג הנ"ל נישאו ביום י"ג באב תשע"ה. בחודש אייר תשע"ה הוציא רבה של ירושלים הראשון לציון (לשעבר) הגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א פסק דין ארוך ומנומק, שבו קבע הנחיות לרושמי הנישואין ביחס לנישואי חירשים ול'כתובת חרש'.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מסקנתו ההלכתית של הגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א היא שבזמננו לחירשים־אילמים שמתקשרים עם הסביבה, עובדים, נוהגים ועושים את מעשיהם כאחד האדם, אין צורך ב'כתובת חרש', וכתובה רגילה מחייבת אותם. אולם לשופרא דמילתא הוסיף נוסח של 'כתובת חרש'.

מאחר שנושא זה של 'כתובת חרש' שנוי במחלוקת, ומאחר שהגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א הכריע שאין צורך ב'כתובת חרש', ומאחר שהגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א הוא רבה של ירושלים והממונה על פי ההלכה והחוק על רישום הנישואין בירושלים, הרי שהדבר תלוי בדעתו והכרעתו. ומאחר שכן, לא נראה שיש מקום שבית דין – חשוב ככל שיהיה – יבטל את הכתובה אשר לדעת המרא דאתרא הממונה על הנישואין של הפיקחים והחירשים היא כתובה כשרה.

ועיין בתשובת הרא"ש (שו"ת הרא"ש כלל פה סימן ה):

ועוד אני אומר אפילו אם כונו להיות אפטרופסים ולהפך בזכותו של יתום לאו כל כמיניהו למנות את עצמן, דדוקא דיינין שממונין בכל עיר ועיר או גדולי הדור שהן אביהם של יתומים יש להם למנות אפטרופוס ליתום ואם יראה שהם טובים ליתומים יכולין למנות את עצמן אבל לא כל שלשה אנשים דעלמא [...]

והרמ"א בשולחן ערוך (חושן משפט הלכות אפטרופוס סימן רצ סעיף א) הביא את תשובת הרא"ש להלכה:

[...] והא דבית דין אביהן של יתומים, היינו יתומים קטנים ובית דין היינו הממונה בעירו או גדולי הדור, אבל אין כח ביד שלשה בעלמא שיעשו עצמן בית דין על היתומים.

הגר"א בביאורו על שולחן ערוך (שם ס"ק ד) מפנה לגמרא (בבא קמא דף לט ע"א) שהיא המקור לחיוב בית דין להעמיד אפטרופוס ל'חרש, שוטה וקטן':

שור של פקח שנגח שור של חרש, שוטה וקטן – חייב, ושל חרש, שוטה וקטן שנגח שור של פקח – פטור. שור של חרש, שוטה וקטן שנגח – בית דין מעמידין להן אפטרופוס ומעידין להן בפני אפטרופוס. נתפקח החרש, נשתפה השוטה, והגדיל הקטן – חזר לתמותו, דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר: הרי הוא בחזקתו. שור האצטדין אינו חייב מיתה, שנאמר: "כי יגח" – ולא שיגיחוהו.

עוד מביא הגר"א (בס"ק ז) מקור לדברי הרא"ש שבית דין "היינו הממונה בעירו או גדולי הדור, אבל אין כח ביד שלשה בעלמא שיעשו עצמן בית דין על היתומים" מדברי הגמרא בבבא קמא (דף לו ע"ב – דף לז ע"א):

דאמר רב יהודה אמר שמואל: יתומים אינן צריכין פרוזבול. וכן תני רמי בר חמא: היתומים אינן צריכין פרוזבול, רבן גמליאל ובית דינו אביהן של יתומין היו.

ועיין שם בבית הבחירה (מאירי, בבא קמא דף לז ע"א) שכתב: "היתומים אין צריכים פרוזבול. דיינים הקבועים והחשובים שבכל דור ודור הם הם אביהם של יתומים והרי הם כאלו נמסרו שטרותיהם לידם."

ויש להביא ראיה שסמכות דייני העיר נתונה לרב העיר משו"ת רבי עקיבא איגר (מהדורא קמא סימן מב) וזו לשונו:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

על דבר שאלתו ביתום שרוצים להכניסו בכרית של אברהם אבינו ואבי אביו יהיה המוהל, ורצון רומ"פ שאבי אביו יברך להכניסו, ומתנגדים לנגדו ואומרים דהתופס התינוק יברך להכניסו כדכתב הטור והראב"ד והרמ"א.

נראה לעניות דעתי דצריכים להבין מה מעליותא בתופס הבן שהוא יברך. הבית יוסף כתב "ושמא היינו משום שהוא כמו שליח בית דין", אם כן משמע דמעיקר הדין ראוי שהבית דין יברכו דעלייהו מוטל למול כדאיתא בפרק קמא דקדושין (דף כט) "והיכי דלא מהליה אבוה מחייבי בית דין לממהליה", והסנדק כמו שליח מהבית דין לברך. אם כן ממילא אם הבית דין אצל הברית והם רוצים לברך, אף שאחר תופס התינוק הם קודמים בברכה זו, וממילא על רומ"פ שהוא מרא דאתרא החיוב למול ומגיע לו הברכה, ויוכל לעשות שליח למי שירצה, אלא דמסתמא אמרינן דהסנדק הוא שליח בית דין אבל מכל מקום, אם במפורש עושים שליח לאחר לברך הרשות בידם.

עולה מדברי רבי עקיבא איגר שהבין בפשטות שרב העיר הוא בגדר בית דין של העיר ועל כן עליו מוטל לדאוג לחיובי הקטין.

ולמעשה בית הדין האזורי האריך גם הוא להוכיח שלא כל בית דין של שלושה יכולים להחליט להיות אפוטרופוסים של החירש, וזו לשונם:

לדעת הנחלת שבעה גם ביחס לעריכת 'כתובת חרש' רק בית דין גדול וחשוב ראוי לכך, אבל הסכימו הפני יצחק והמלאכת חרש, שגם בית הדין הקבוע בעיר ראוי לכך. אבל הורה הפני יצחק שלא כל שלשה הכשרים לעדות יכולים להצטרף כבית דין לעניין זה, וכמבואר בבית יוסף.

ובוודאי פשיטא שלא מהני שיחתימו שלשה בעלמא על טופס שהרב המסדר חופה וקידושין מילא ויחתמו בלא שישבו לדון בדין זה בשיקול דעת ראוי [...]

ובספר אוצר המכתבים (לגאון רבי יוסף משאש זצ"ל, חלק ב סימן רפד) נשאל אם גם שלשה דיינים בעלמא יכולים לכתבו 'כתובת חרש', והשיב:

בעינן דווקא ג' דיינים דקביעי בעיר שהם אבוהון כמו שכתב רבינו שם באבן העזר, אבל אחרים דלא מקרו אבוהון דחרשים אין במעשיהם כלום וכמו שכתב שם הב"ח בפירוש, עיין שם. ואך בעיר שאין בה אלא דיין אחד ממונה מהממשלה, נראה לדעתי דיש להקל אפילו באחד, כמו שכתב מור"ם שם בחושן משפט בסוף הסימן עיין שם שהוא אבוהון דחרשים הנמצאים בעירו, וטוב לצרף עמו עוד שניים עם ראש הקהילה.

ובספר עמק יהושע להגאון רבי יהושע מאמאן (שליט"א) [זצ"ל] (חלק אבן העזר סימן ד), לאחר שהביא מדברי הנימוקי יוסף והב"ח (אבן העזר סימן סז), כתב:

ומדברי קודשו אלה מוכח להדיא דבעינן בית הדין ממש שהם אבוהון דחרשים. וכך היינו נוהגים אנן בדין במארוקו שהסופרי בית דין צדק כותבין ומסדרין הכתובה הראויה להם כפי הדין וחומתמים עליה, ואחר כך בית הדין של שלשה מאשרים ומקיימים כל האמור לעיל בכוח בית דין יפה.

מדברים אלו עולה ברור, שכאשר מדובר בדיני אפוטרופוס וחיוב של חירש, בית הדין הממונה לדון בעניינם של 'חרש', שוטה וקטן' הוא בית הדין הממונה שבעיר מטעם ההלכה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ומטעם החוק. מכאן עולה, שלא כל בית דין – חשוב ככל שיהיה – יכול להכריע בעניינם של 'חרש, שוטה וקטן' ולהחליט בטובתם, אלא בית הדין הממונה בעיר.

אשר על כן, מרגע שהגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א שהוא בוודאי מגדולי דיני הדור, שהוא מרא דאתרא והממונה על הנישואין בירושלים החליט בפסק דין ארוך ומנומק שאין צורך באפטרופוס כדי לחייב חירשים כאלה בכתובה, ושמעשיהם מחייבים אותם כדעת כל אותם פוסקים שחירש־אילם במצבו של החירש שבפנינו שעובד, נוהג וכו' ומנהל את חשבונותיו אין לו צורך בבית דין שיחייבוהו, הרי שקביעתו היא המחייבת והיא הקובעת! וכפי שהוא מוסמך לקבוע את גובה ההתחייבות שיתחייב בה החירש, כך הוא מוסמך גם לקבוע שהתחייבות החירש תופסת בלי שהועמד לו אפטרופוס. ופשט דברי הגמרא (יבמות ק"ג ע"א) מורים כן – "רב מלכיו, אנסביה [...] וכתב לה" ולא כתוב "בית דינו של רב מלכיו".

ב. מנהג המדינה ודינא דמלכותא לעניין אפטרופוס

זאת ועוד, כידוע מדינת ישראל היא מדינה מתוקנת, וכאשר יש צורך במינוי אפטרופוס המדינה מעמידה אפטרופוס, ועוד יותר מכך: אם יש צורך באפטרופוס ויתברר שה'חסו' עשה דבר ללא אפטרופוס, הרי שהמדינה תבטל את המעשה.

ולכאורה יש לשאול כיצד יראים ושלמים, צדיקים וגדולי הדור פונים לבית משפט ומבקשים מינוי אפטרופוס לחולה שאינו מסוגל לנהל את ענייניו, 'חרש, שוטה וקטן' וכדומה, הן לצורך גופו והן לצורך ממונו, והרי לכאורה צריך מינוי של בית דין הלכתי לאפטרופוס, ולא ראינו ולא שמענו שאנשים פונים לבית הדין למינוי אפטרופוס.

ועל כן יש לומר שכיוון שהמדינה, על ידי חוקי הכנסת, מיסדה את ענייני האפטרופוסות בחוק האפטרופוסות והקימה משרד של האפטרופוס הכללי העוסק בענייני האפטרופוסות, יש לזה תוקף או מדינא דמלכותא או מכוח קבלת הציבור שהפכה את החוק למנהג המדינה שכולם נוהגים לפיו. חלק מן החוק של האפטרופוסות כולל בתוכו גם שמינוי האפטרופוס נעשה על ידי שופט על פי כללים מסוימים. השופטים פועלים כאנשים בעלי יושרה הממנים את האפטרופוס לאחר בדיקת טובת העניין, ותפקוד האפטרופוס נתון לפיקוח מסודר של משרד האפטרופוס הכללי.

במקרה של החירשים־אילמים שבפנינו – מעולם לא נתמנה להם אפטרופוס על ידי המדינה, כלאחד מהם יכול לקנות קרקעות ודירות בשווי מיליוני שקלים ואיש לא יגיד כי קניינו אינו קניין, לכן קשה ביותר להגיד שהתחייבות שלו על סך מאה אלף ש"ח בכתובה אינה תקפה, ואין צורך להאריך בעניין דינא דמלכותא או מנהג המדינה בקניינים.

אשר על כן קשה מאוד לומר שעל פי החוק התחייבות סתמית של מאה אלף ש"ח שעשה החירש־אילם שרירה וקיימת והוא אינו צריך אפטרופוס, ומאידך גיסא כאשר הוא התחייב לאישה כתובה של מאה אלף ש"ח שזו התחייבות התופסת לפי החוק ועל דעת כן התקדשה האישה, נאמר שההתחייבות אינה תקפה, שהרי ברור שדין ההתחייבות הוא עניין ממוני־כלכלי ולא עניין הלכתי שבו נחלקו הפוסקים אם החירש של ימינו חייב במצוות ובאיזו רמת חיוב הוא חייב כפי שיבואר לקמן.

ג. לדעת רוב הראשונים והשולחן ערוך בזמננו אין צורך בבית דין כדי לחייב חירש בכתובה

נשוב לשורש העניין של התחייבות החירש בכתובה. כך אומרת הגמרא ביבמות (ק"ג ע"א):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ההוא חרש דהוה בשבבותיה דרב מלכיו, אנסביה איתתא וכתב לה ארבע מאה זוזי מנכסיה; אמר רבא: מאן חכים כרב מלכיו, דגברא רבה הוא, קסבר: אילו רצה שפחה לשמשו, מי לא זבנינן ליה? כל שכן הכא דאיכא תרתי.

עולה מן הראשונים שבעיית התחייבות בכתובה של החירש היא שאלת יכולתו להתחייב בהתחייבות ממונית כפי שכתבו התוספות (שם דיבור המתחיל "מאן חכים למיעבד הכי"):

דוקא במטלטלי תנן בהניזקין (גיטין דף נט, א) "חרש רומז ונרמז" אבל במקרקעי לא. ומה ששיעבד בכתובה מקרקעי משום שהיה לו אפוטרופוס וגם זכין לאדם שלא בפניו, ר"י.

כלומר: התוספות מקשים מדוע החירש יכול ליצור התחייבות ממונית ולשאת ולתת בממון על פי המשנה בגיטין, אך להתחייב בכתובה אינו יכול. ומיישבים תוספות שיש לחלק בין מטלטלין לשעבוד קרקעות, ועל כן הגמרא אומרת שיש צורך באפוטרופוס כדי להתחייב בכתובה. כלומר: אי־היכולת להתחייב בכתובה בלא אפוטרופוס היא מפני שאינו יכול להתחייב בהתחייבות ממונית שיש בה שעבוד קרקעות.

אם כן, הדרין לדברינו דלעיל, שפשוט הוא שאם תקנת הקהל היא שחירש־אילם של זמננו יכול להתחייב במיליוני שקלים כולל בשעבוד קרקעות, כגון 'משכנתה', ודאי שהוא יכול להתחייב מאה אלף ש"ח בכתובה, ואין צורך מעיקר הדין ב'כתובת חרש'.

אומנם מלשונם של ראשונים אחרים לכאורה משמע שאין חלות כלל לכתובת החירש, וזו לשון הריטב"א (יבמות דף קיג ע"א):

פירוש, דאף על גב דרבנן לא תקינו כתובה, מכל מקום בית דין אביהן של חרשים והם רשאים לקיים כתובה לאשתו על נכסיו אם רואים שאינו מוצא אישה אלא בכך, וכשם שמפקחים בשאר עניניו ולוקחים לו אישה לשמשו [...] ומסתברא דשוטה וחרש וקטן – אף על פי שכתבו אין מעשיהם כלום כשם שאין מעשיהם כלום בחוב ומשא ומתן דעלמא, וסתמא קתני לעיל שאין עליהם כלום ואף על פי שכתבו להם, דאי לא: ניחא חרש, אבל שוטה כיון דלא תקון ליה נשואין פשיטא שאין להם כתובה מתקנתא דרבנן. הילכך אין לנו אלא כשכתבו בית דין קיום כתובה בשביל חרש דתקון ליה רבנן נישואין, אבל כתובת חרש אינה כלום, ואין צריך לומר דלשוטה וקטן אין להם עליו כלום לא על ידיהם ולא על ידי בית דין.

הריטב"א משווה התחייבות בכתובה לשאר משא־ומתן, וכשם שהחירש אינו יכול לפעול בשום משא־ומתן כך אינו יכול להתחייב בכתובה, והוא מפרש את דברי הגמרא ("אילו רצה שפחה" וכו') כשם שאינו יכול ליקח שפחה לעצמו אינו יכול להתחייב בכתובה. ואם כן במציאות זמננו שמעשיהם בחוב ומשא־ומתן דעלמא מחייבים הוא הדין בכתובה¹.

¹ יש לציין שהריטב"א עצמו בראשית דבריו רצה לומר שהחירש יכול להתחייב בכתובה אם יכתוב כתובה, וחזר בו מדבריו רק בגלל ההשוואה של חירש לשוטה ולקטן, וזו לשונו:

ומכל מקום אם הוא כתב לה ורצה לזווק נכסיו אפשר שאין מבטלין דבריו. והא דקתני לעיל "חרש ושוטה שנשאו נשים פקחות אין להם עליהם כלום" – ההיא כשלא כתבו לה ואין להם עליו כלום מתקנתא דרבנן, דהא גבי חרש אם כתב לה מהני כי היכי דמהני כשכתבו לו בית דין.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכן בנימוקי יוסף (הובא בבית יוסף אבן העזר סימן סז):

אף על גב דרבנן לא תקינו כתובה, מכל מקום בית דין אביהן של חרשין והם רשאיין לקיים כתובה לאשתו על נכסיו אם רואים שאינו מוצא אישה אלא בכך, כשם שמפקחין בשאר ענייניו ולוקחים לו שפחה לשמשו.

אם כן, בזמננו – שבכל ענייניו החירש אין מפקחים על מעשיו, ומעשיו קיימים – ודאי שגם הכתובה שכתב תהיה קיימת.

וכתב המאירי:

מעשה חרש ושוטה שנשאו נשים פקחות, אפילו נתפקח החרש ונשתפה השוטה, אין לאשתו עליו כלום אפילו כתב לה שהרי אין הקנאתם כלום [...] ומכל מקום דווקא כשהיא נשאת לו מאליה או שהשיאוה בית דין ובסתם שאינה כשאר נשים שנאמר בהן אף על פי שלא כתב ככתב דמי. אבל אם בית דין משיאין אותה רשאים הם לכתוב לה כתובה וכתובתם קיימת, שכל בית דין ובית דין רשאים לירד בעסקיהם של אלו ולמנות עליהם אפוטרופסים או לעשות הם עצמם בעניניהם כפי מה שיראו לפי זמנם ושעתם ולהתנות כפי מה שיראו וכשיעור שיראו.

אם כן בזמננו שהקנאתם מחייבת ודאי כתובתם מחייבת.

והרמב"ם כתב (הלכות אישות פרק יא הלכה ו):

חרש או שוטה שנשאו נשים פקחות אף על פי שנתפקח החרש ונשתפה השוטה אין לנשיהם עליהם כלום, רצו לקיימן אחר שהבריא יש להן כתובה מאה, ואם בית דין הם שהשיאו החרש וכתבו לה כתובה על נכסיו נוטלת כל מה שכתבו לה בית דין.

וכן בשולחן ערוך (אבן העזר סימן סז סעיף י):

חרש או שוטה שנשאו נשים, אף על פי שנתפקח החרש ונשתפה השוטה, אין לנשיהם עליהם כלום; רצו לקיימה אחר שהבריא, יש להן כתובה, וכתובתן מנה. ואם בית דין הם שהשיאו החרש וכתבו לה כתובה על נכסיו, נוטלת כל מה שכתבו לה בית דין.

והסביר הבית יוסף (שם) את שיטת הרמב"ם:

ונראה מדברי הרמב"ם בפרק י"א מהלכות אישות (הלכה ו) דדווקא שבית דין השיאוהו וכתבו לה הוא דנוטלת כל מה שכתבו לה, הא אחרים דלאו בית דין לא. וכן נראה מדברי נמוקי יוסף (שם) שכתב דאף על גב דרבנן לא תקינו כתובה מכל מקום בית דין אביהם של חרשים, והם רשאים לכתוב כתובה לאשתו על נכסיו אם רואים שאינו מוצא אישה אלא בכך כשם שמפקחים בשאר ענייניו.

עולה מהבית יוסף לדעת הרמב"ם, שאם החירש הוא שמפקח על ענייניו בעצמו ללא אפוטרופסות בית הדין הרי שגם כתובתו כתובה, וממילא זו גם דעתו בשולחן ערוך.

צריך עיון: מעיקרא מאי קסבר? ויש לומר שהבין שחירש יכול להתחייב כפי שהבינו תוספות שתיקנו לו קניינים. וחזר בו מחמת השוואת הגמרא לקטן ולשוטה שאינם יכולים לכתוב כתובה. ועדיין צריך עיון שהרי אנחנו יודעים שתיקנו נישואין לחירש ולא תיקנו לשוטה, ועל כורחך שאין דינם שווה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

גם בספר עמק יהושע (לגאון רבי יהושע מאמאן זצ"ל, חלק אבן העזר סימן ד) שהביאו בית דין קמא העיד:

אך אמנם המנהג שהיה נהוג אצלנו במארוקו גם בערים שהיה שמה רק דיין אחד ממונה מהממשלה (נושא תואר רבן דיליגי) בכל זאת היו מאשרים הכל על ידי בית הדין הרבני המחוזי שהיה מורכב משלשה דיינים ולא לבד זה אלא כל עניני היתומים והחרשים היו מאשרים אותם על יד בית הדין הרבני המחוזי [...]

גם מעדותו עולה ש"כל עניני היתומים והחרשים – היו מאשרים אותם על יד בית הדין הרבני המחוזי", ואם את כל עניני החרש עושה החרש בעצמו פשיטא שגם הכתובה שיכתוב תועיל ותחייב.

אם כן יוצא שהשולחן ערוך וכן הרמב"ם (על פי הבית יוסף), הריטב"א, הנימוקי יוסף והמאירי – כולם תולים את הצורך בבית דין בדימוי לפיקוח על שאר עניניו של החרש. עולה מדבריהם שפשוט שאם לא מפקחים על שאר עניניו אין שום צורך לפקח על הכתובה. וכן מבואר בתשובת דברי מלכיאל (חלק א סימן פב) שהובאה בדעת המיעוט בבית הדין האזורי, שדן לעניין 'כתובת חרש' כנידון דידן, ועיין שם שכתב: "אף שלא נתבאר זה בדברי האחרונים, בכל זאת האמת עד לעצמו."

2. בדין 'כתובת חרש'

בית הדין קמא סבר שכתובת החרש שנעשתה במקרה שבפנינו אינה כשרה להלכה מכמה סיבות כפי שיבואר לקמן.

אם מועיל אפוטרופוס לחייב בכתובה או שצריך דווקא בית דין

בית הדין האזורי כתב בפסק דינו שבתוספות (שם) לא הוזכר בית דין דווקא, אך שאר הראשונים כתבו שההליך חייב להיות מוסדר על ידי בית דין דווקא. וכן מבואר ברמב"ם ובשולחן ערוך שהובאו לעיל.

דייני בית הדין הביאו את דברי המאירי שמהם לדעתי עולה הפך דבריהם:

אם בית דין משיאין אותה רשאים הם לכתוב לה כתובה וכתובתם קיימת, שכל בית דין ובית דין רשאים לירד בעסקיהם של אלו ולמנות עליהם אפוטרופסים או לעשותם הם עצמם בעניניהם כפי מה שיראו לפי זמנם ושעתם ולהתנות כפי מה שיראו וכשיעור שיראו.

כלומר: בית הדין רשאי למנות אפוטרופוס והוא עושה על פי הבנתו, ולא בהכרח בית הדין עצמו נזקק לעשות כל פעולה ופעולה.

ולכאורה הדבר פשוט והסברה פשוטה מפשט הגמרא ביבמות (הנ"ל, דף ק"ג ע"א): "מאן חכים כרב מלכיו, דגברא רבה הוא, קסבר: אילו רצה שפחה לשמשו, מי לא זבנינן ליה? כל שכן הכא דאיכא תרתי."

הגמרא משווה את חיוב הכתובה לקניית שפחה לשמשו, ופשוט הדבר שאפוטרופוס יכול לקנות שפחה לחרש.

וכן עולה משו"ת הרשב"א (חלק א סימן תתקעד) – הביאו הרמ"א (חושן משפט סימן רצ):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכן כתב כשאמרו "מעמידין אפטרופוס" לא אמרו אלא להקל על הבית דין כדי שלא יצטרכו לטרוח ולחפש אחר זכותם. הא אם ראו בית דין שלא למנות אפטרופוס ויחפשו הם אחר זכותם – אין לך אפטרופוס טוב מהם ויכולין לעשות. וכן הוא דהא דקיימא לן טענינן ליתמי כל מה דמצי טעין אבוהון. ותדע שאם לא כן הוה להו למימר בית דין שהגבו שלא באפטרופוס נעשו כטועין בדבר משנה וחוזרין כמו שאמרו בבית דין שמכרו שלא בהכרזה.

כלומר: בית רשאים למנות אפטרופוס ורשאים שלא למנות ולהיות האפטרופוס בעצמם, אך כאשר הם ממנים אפטרופוס הרי הוא רשאי לפעול כמותם.

והדברים פשוטים ונפסקו בשולחן ערוך (חושן משפט הלכות אפטרופוס סימן רצ): "השוטה והחרש, דינם כקטנים ומעמידים להם אפטרופוס."

וכפי שברור שהאפטרופוס יכול לקנות שפחה לחירש ולשעבד קרקעותיו וכדומה אם הוא רואה שיש לחירש צורך בכך, הוא הדין שיכול להתחייב בעבורו בכתובה אם הוא רואה שיש לו צורך בכך.

בית דין קמא כתבו בדעת הרוב שיש מחלוקת בין הראשונים בשאלה זו. לדעתם אומנם התוספות כתבו בפירוש ש'כתובת חרש' יכולה להיכתב על ידי אפטרופוס אבל שאר הראשונים, ובראשם הרמב"ם, וכן השולחן ערוך הזכירו בפירוש שיש צורך בבית דין ל'כתובת חרש'.

לדעתנו קשה לקבל את סברתם כפי שהראינו לעיל, ועדיף לומר שאין מחלוקת בין הרמב"ם לתוספות, אלא שהרמב"ם והשולחן ערוך כותבים את עיקר הדין שבית דין יכולים להשיא חירש (וכפי שכתבנו שצריך בית דין הממונה או בית דין חשוב), אבל פשוט שלכולי עלמא בית הדין יכולים למנות שליח שיפעל מטעמם.

אם כן, סדר הדברים הוא שבית דין החשוב והאחראי בעיר רשאים לירד בעסקיהם של אלו, ולמנות עליהם אפטרופוסים או לעשותם עצמם בענייניהם כפי מה שיראו לפי זמנם ושעתם ולהתנות כפי מה שיראו וכשיעור שיראו.

ואפשר להביא ראיה נוספת לדברים מלשון הרמב"ם והשולחן ערוך: "[...] ואם בית דין הם שהשיאו החרש וכתבו לה כתובה על נכסיו, נוטלת כל מה שכתבו לה בית דין."

ונחזי אנן: האם רב העיר או בית הדין החשוב של העיר הם המחתנים? האם הם שיושבים וחושבים ושוקלים "בת פלוני לפלוני" – החירש? ואם ישבו בלילה מעשה הקידושין בטל כיוון שבית דין לא דן בלילה?

והלוא הדברים פשוטים ויש לכך דוגמאות רבות אף כיום בבתי הדין, ומעשים שבכל יום שבית הדין ממנה נאמנים להקדשות. בית הדין אומנם מפעיל את שיקול דעתו בבחירת האפטרופוסים להקדש – שיהיו ישרים, מביני עניין וכו', אבל מכאן ואילך האפטרופוס פועל מכוח בית הדין כראות עיניו ושיקול דעתו אך אינו כפוף להלכות בית דין (כגון שאין דנים בלילה וכדומה).

בית דין קמא הביא מחלוקת אם מינוי האפטרופוס נחשב כדין, וממילא צריך להיעשות בגדרי בית דין שאין דנים בלילה וכו' (מרן הגרי"ש אלישיב), או שפעולות אלו הן בכוח בית דין כממונים על העיר, אבל אינן דורשות את סדר הדין כהליך משפטי (מרן שבט הלוי).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אבל ברור שהנאמנים, לאחר שמונו, יכולים לפעול בלילה ולקנות או למכור רכוש להתחייב כל מיני התחייבויות, ככל אדם השוקל את שיקוליו לטובתו או לטובת שלוחו (וכן בית הדין עצמו יכול לפעול כנאמן כפי שכתב המאירי).

לסיכום, אף אם היינו מקבלים את דעת בית דין קמא שחירשי זמננו צריכים בית דין או אפוטרופוס, ברור שאין חיסרון אם כתיבת הכתובה על ידי האפוטרופוס נעשתה בלילה או שלא במוטב תלתא, שהרי בזמננו מסדרי החופה הם שליחי בית הדין ולא בית הדין עצמו. ואפילו בית הדין עצמו כשהוא פועל מדין אפוטרופוס – יכול לפעול בלילה, שהרי מסדר החופה ושני הנלווים אליו, במחילת כבודם, אינם בית דין חשוב והם לא זכאים להחליט לחתן חירש ולא לחייבו בכתובה, רק מכוח רב העיר שהוא זכאי ובעל הסמכות להשיאם.

וזה מה שכתב בבית יוסף (שם):

ונראה מדברי הרמב"ם בפרק י"א מהלכות אישות (הלכה ו) דדווקא שבית דין השיאוהו וכתבו לה הוא דנוטלת כל מה שכתבו לה, הא אחרים דלאו בית דין לא. וכן נראה מדברי נמוקי יוסף (שם) שכתב דאף על גב דרבנן לא תקינו כתובה מכל מקום בית דין אביהם של חרשים, והם רשאים לכתוב כתובה לאשתו על נכסיו אם רואים שאינו מוצא אישה אלא בכך כשם שמפקחים בשאר ענייניו.

ונראה ברור שכשם שבכל ענייניו יכול בית דין למנות אפוטרופוס, יכול הוא למנות אפוטרופוס לנישואיו וכתובתו.

וברור שאפוטרופוס כבית דין יכול לחייב את נכסי החירש בקניית רכוש ומכירתו ואין במעשה בית דין והאפוטרופוס חיסרון של לילה, של 'דן ופסק', של 'במותב תלתא', אלא לאחר שבית דין הסמיך את הנאמן הרי הוא פועל כאחד האדם לחייב את החירש.

והנה בית דין קמא הביא אחרונים שמהם משמע שבית הדין עצמו הוא זה שרשאי לכתוב כתובה לאישה, כגון שו"ת פני יצחק (חלק א אבן העזר סימן יג) שכתב:

נמצינו למדין מהאמור דאף לפום דינא פקחת שנשאת לחרש אין לה כתובה עליו ולא מזונות ולא שום תנאי מתנאי הכתובה, דלא תקינו לה רבנן כתובה, כיון דחיובא דחרש וקנינו לית ביה מששא כלל. הנה עם כל זה בי דינא רבה דאנון אבוהון דחרשין אינון, וכוחם יפה ואינון רשאיין ושלטאין למכתב כתובה לאשתו של חרש [...] ובכך אתאן לנדון דידן שאם בית הדין שבעירו עיניהם תחזינה שאין תקנה לאותו חרש להשיאו אישה ההוגנת לו אם לא שיכתבו עליו כתובה באשר יראה בעיניהם, הא ודאי הרשות נתונה בידם מכוח בית דין יפה לכתוב כתובה על חרש זה ולחייבו בכל תנאי כתובה בכל פרטיה כיון שהוא לטובת ולתקנת החרש.

אולם לדעתנו תפקיד בית הדין כאן הוא כאפוטרופוס. כלומר: בית הדין הוא אביהם של יתומים ואביהם של החירשים והוא אחראי על ענייניהם ורווחתם, ואם לשיקול דעתו יש להתחייב בכתובה הרי הוא רשאי להתחייב בכתובה בשמם. אך כל זה ברמת האחריות, אבל בדרך הביצוע יכולים או למנות אפוטרופוס או לעשות בעצמם, והביצוע בפועל של הכתובה פועל מסמכות בית הדין אך בדיני אפוטרופוס ולא בדיני בית דין.

ולמעשה המתבונן יראה שזה גם מה שהביאו בשם הרה"ג מאמאן זצ"ל:

אך אמנם המנהג שהיה נהוג אצלנו במארוקו גם בערים שהיה שמה רק דיין אחד ממונה מהמשלה (נושא תואר רבן דיליגי) בכל זאת היו מאשרים הכל על

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ידי בית הדין הרבני המחוזי שהיה מורכב משלשה דיינים ולא לבד זה אלא כל עניני היתומים והחרשים היו מאשרים אותם על יד בית הדין הרבני המחוזי.

דברים אלו נוטים יותר שהכתובה לא נעשתה בבית דין הראוי ל'כתובת חרש', אלא הרב המקומי טיפל בנישואי החירש וקיבל אחר כך את אישור בית הדין המחוזי שכלל לא נכתו בכתונה אלא בכל מקום פעלו מכוחם ובאישורם. והדבר דומה לנאמני הקדש הפועלים בהקדש ומביאים אחר כך את העסקה לאישור בית הדין.

דבר זה מקביל להבאת הכתובות והנישואין לאישור המרא דאתרא שהוא בית הדין של הנישואין בירושלים.

המסקנה העולה מן הדברים היא שאם בית דין ממנה את כותבי הכתובה לחירש, עליהם לכתוב לשון חיוב – שהם מחייבים את רכושו מכוח בית דין, אבל אין בזה חסרון של לילה וכו' וכל סדרי הדין אינם חלים על האפוטרופוסים או על בית דין בפעולתו כאפוטרופוס.

ב. סכום חיוב הכתובה

עוד האריכו בבית דין קמא, לשיטתם שיש צורך בבית דין כדי לחייב את החירש בכתובה, בעניין סכום הכתובה. לדעתם במקרה דנן סכום הכתובה שהתחייב החתן היה מופרז ולא תואם את מצבו הכלכלי, ומאחר שבית הדין לא הפעיל שיקול דעת נכון בהתחייבות והלך אחר רצון החתן הרי שזו טעות בשיקול הדעת של עורכי החופה ואין לה תוקף. והביאו מספר אחרונים לתמוך בדעתם:

בספר מלאכת חרש (בדף לב):

אם בית הדין השיאו אישה לחרש וכתבו לה כתובה יש לה כתובה, מ"מ היינו דווקא אם אינה רוצה להינשא לו בלא כתובה, אבל אם היא מרוצה להינשא גם בלא כתובה פשיטא דאין לבית דין לכתוב לה כתובה, וכן מבואר בחידושי הריטב"א למסכת יבמות (דף ק"ג ע"א) והנימוקי יוסף שם.

וכן בספר מעשה בית דין לחבר בית הדין האזורי ירושלים הגאון רבי מרדכי טולידאנו שליט"א (בחלק א סימן טו) כתב ביחס ל'כתובת חרש':

הנה למדנו מהאמור שגדר בית דין בעניין הוא גדר אביהן של חרשים וגדר אפוטרופוס, ולכן כמו שבכל ענין האפוטרופוס צריך לשים לב שלא תהא הוצאה מיותרת, כן בנדון. ולכן נראה דיש לעשות לחרש כתובה מינימלית כדי לרצות את החרשת, ורק אם היא דורשת כתובה.

אך יצוין שכתשובת אגרות משה (אבן העזר חלק א סימן פז) ביחס לבחינת דעת האישה, כתב לחלק בין אם היא פקחת או חרשת, וזו לשונו:

ועל זה יחתמו הג' אנשים שנצטרפו לבית דין לעיין בזה וטוב שאחד מהן יהיה רב העיר שיודע איך להתנהג בזה לשאול מתחלה לבתולה אם היא פקחת אולי תתרצה בלא כתובה שאז אין צריך לכתוב כתובה כלל, ואם היא חרשת יש לבית דין לעיין בטובתה לראות שיהיה לה כתובה.

על כן לא נכון שהסכום הנקוב בשטר הכתובה ייקבע על פי הסכום שהחרש מבקש, כשלעיתים סכום זה גבוה ומופרז ולחלוטין אינו משקף את מצבו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הכלכלי באותה עת, אלא עליהם להחליט על הסכום על פי נכסיו בעת הנישואין.

לדעתי, אף אם נלך בשיטת בית דין קמא שיש צורך בבית דין לחייב ב'כתובת חרש', החירש רוצה להיראות ככל האדם ולהשתדל שחופתו תראה רגילה, ואין צורך בדרישה מיוחדת של הכלה כדי לכתוב כתובה.

בכל כתובה מן הראוי שלא תהיה מופרזת, אבל בית דין שכותב כתובה לחירש בפרט לחירשת עליו לבדוק שהכתובה סבירה. במקרה שבפנינו, שבו נכתב סכום של 101,000 ש"ח, זהו סכום סביר 'בשוק' הכתובות של ימינו, ואף אם היה צורך בבית דין, היה בית הדין מאשר כתובה זו.

ג. טעות בהתחייבות האפוטרופוס

אף אם היינו מסכימים להערכתו של בית דין קמא שסכום הכתובה הוא סכום מופרז ושבית הדין שכתב את הכתובה טעה בשיקול דעתו, יש לדון מה דין כתובה שהאפוטרופוס טעה בה.

הנה כשאפוטרופוס או בית הדין עשה מעשה קניין בשם החירש והמוכר מכר חפץ בסמכות וברשות לחירש, והתברר שבית דין קנה את החפץ במחיר יקר – האם בעל החפץ הפסיד את כספו? כמו שלא יעלה על הדעת שאדם מוסמך הבא עם יפוי כוח חוקי ותקף ורוכש לצורך פלוני חפץ ומתחייב מטעמו שההתחייבות לא תחול, כך לא ייתכן שמה שרשם רושם הנישואין, המוסמך מטעם המדינה על רישום הכתובות, לא יחייב.

ענין בחושן משפט (סימן רצ) שפעמים שהאפוטרופוס צריך לשלם מביתו, אבל ברור שהמוכר לא הפסיד את כספו (לא עסקנו בסעיף זה בבעיות החלות והסמכות, שבהן דנו לעיל, אלא בנקודה שאם יש סמכות אי אפשר לבטל למפרע התחייבת האפוטרופוס בטענה שסכום הכתובה גבוה ואינו בשיקול הדעת).

כלומר: אם מדובר בחפץ הקיים בעין או בקרקע יש מקום לבטל את המקח, אולם בחפץ שאינו בעין שנאכל על ידי החירש, ברור שהמוכר לא הפסיד את כספו. כאן נצטרך לדון אם האפוטרופוס פשע בעסקה ועל כן עליו לשלם מכיסו לחירש.

בנידון דידן אי אפשר לומר שהאישה הפסידה את כתובתה מאחר שהיא כבר נישאה על דעת הכתובה, שהיא כתמורת הנישואין, והדבר דומה לקניין שכבר נעשה ואין להשיבו. ואף אם נאמר שכתבו בכתובתה יותר מן הראוי, לכל היותר יכול החירש לבדוק אם יש מקום לחייב את בית דין.

ד. אלו נכסים משועבדים ב'כתובת חרש'

בית דין קמא רצו לדייק שרק נכסי החירש הקיימים בעין בשעת הנישואין השתעבדו לכתובתה, וזו לשונם:

עוד נראה שמדקדוק לשון הריטב"א והנימוקי יוסף שהובאו לעיל שדייקו מלשון הגמרא שרב מלכיו: "כתב לה ארבע מאה זווי מנכסיה", משמע שרק נכסיו הקיימים בעין השתעבדו לכתובתה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ולכן כתבו הריטב"א והנימוקי יוסף: "לקיים כתובה לאשתו על נכסיו", אך לא עלה על דעתם לשעבדו שעבוד הגוף בחיוב ממון שאין לו כעת בנכסיו, ככל חתן בעלמא – שאף גברא ערטיילאי יכול לשעבד את גופו במאה מנה כמו שכתבו תוספות בריש פרק אף על פי (כתובות נד, ב).

וכן מדויק בלשון הרשב"ש בתשובה (סימן שסט) שכתב:

ובית דין נותנין לה כתובה על נכסיו, דאמרינן התם, ההוא חרשא דהוה בשביבותיה דרב מלכיו אנסביה אתתא וכתב לה ארבע מאות זוזי מנכסיה, כלומר מנכסיו של חרש [...] על כן תעמידו בית דין ותכתבו לה כתובה על נכסיו.

צדק בית דין קמא שלא עלה על דעת הראשונים להטיל שעבוד הגוף על גופו של החרש, שהרי אם החרש אינו בר־דעת, שעבוד הגוף מניין? אולם מניין לקח בית הדין שהשעבוד דווקא על הנכסים שבעין?

א. גם ב'כתובת חרש' הנוסח הוא ככל הכתובות "דקנאי ודעתיד אנא למיקני".

ב. לדבריהם אם לא היו לחרש נכסים הכתובה לא חלה?

ג. כת"ר עצמם הביאו מפסקי דין רבניים (חלק ח פסק דין המתחיל בעמוד 65) שכתבו שאם עשו 'כתובת חרש' חייב במזונותיה. ופשוט שאין הכוונה שחיוב המזונות הוא רק על הנכסים שיש לחרש בשעת הנישואין, אלא חיובם הוא לאורך כל חי הנישואין מכל הנכסים שיהיו לחרש.

ואחר כך מצאתי שהדברים מפורשים בנוסח 'כתובת חרש' שהביא הבן איש חי בשו"ת רב פעלים (חלק ד אבן העזר סימן ה):

הנה אנחנא בי דינא, בכח המסור בדינו מדינא דאורייתא דאנן אבוהון דחרשין, מחייבין ליה לגברא דנא פלוני בן פלוני דיפלאח ויוקיר ויסובר ויזון ויפרנס ויכלכל ויכסה יתיכי כהלכת גבריין יהודאין [...] ואנן בי דינא בהרמנותא דאורייתא דאנן אבוהון דחרשין, אטילנא אחריות כתובה דא כולא עיקר ונדונייא ומתנה ותוספת על גברא דנא חרש פלוני בן פלוני ועל ירתיה בתריה, ועל כל שפר ארג נכסין וקניינין וממון דאית ליה לגברא דנא תחות שמיא דקנא ודעתיד למקני ממקרקעי וממטלטלי ומטלטלי אגב מקרקעי כלהון יהון אחראין וערבאין לפרעון כתובה דא כולא – עיקר ונדונייא ומתנה ותוספת להפרעא מניהון מניה ומן ירתיה בתריה ואפילו מגלימא דעל כתפיה. ואנחנא בי דינא דחתימין לתתא בכח בית דין יפה חייבנוהו בכל החיובים הנזכרים לעיל ובחיוב נכסיו כראוי על כל מה שכתוב לעיל כי זכות היא לו והכל שריר ובריר וקיים.

והדברים גם כתובים במפורש בשו"ת גינת ורדים (חלק אבן העזר כלל א סימן יג):

ואנן בי דינא בהורמנותא דאורייתא, דאנן אבוהון דחרשין, אטילנא אחריות כתובה דא כולה עיקר ותוספת על גברא דנא ועל ירתיה בתריה, ועל כל שפר ארג נכסין וקניינין דאית ליה לגברא דנא תחות כל שמיא, דקנה ודיקנה מקרקעי ואגבן מטלטלי כולהון יהון אחראין וערבאין לכתובה דא, כולה עיקר ותוספת לאיתפרע מנהון, מניה ומן ירתיה בתריה ואפילו מגלימא דאכתפיה.

מסקנת הדברים אפוא פשוטה, ודאי אין חיוב על גופו של חרש שאינו בר־דעת להתחייב, אולם כוח בית דין לחייב את נכסי החרש מכאן ועד עולם.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

3. בירור נסיבות המקרה

בשולי הדברים, מלבד המשא ומתן ההלכתי שכבר דנו בו בארוכה לעיל, ברצוני להעיר על דברי בית הדין גם מן הבחינה המעשית. זו לשון בית דין קמא:

השלושה שחתמו על שטר הכתובה כלל לא ידעו ולא הבינו שהם פועלים כבית דין. בשטר הכתובה חתמו השלושה על הנוסח דלהלן:

אנו מחייבים אותו בכוח בית דין יפה ומכוח תקנת חז"ל שתיקנו נישואין לחרש בכל החיובים שמפורטים לעיל ובפרט שזה לטובתו וזכות גמורה היא לו.

אך למעשה הסכום הנקוב בשטר הכתובה נקבע רק על יסוד הסכמת החירש בלבד, ואותם שלושה לא דנו לא בדקו ולא ביררו מהו הסכום הראוי לחייבו לפי מצבו הכלכלי ויכולתו, ומהי דרישת הכלה באותו מעמד.

ויש להעיר על דבריהם:

א. בפנינו מעשה בית דין שנכתב בו שהוא יושב מכוח בית דין ופועל לטובתו ולזכותו של החירש. האם ישנה נאמנות לבית הדין כותב הכתובה לחזור בו ולטעון נגד דבריו החתומים במעשה בית דין?

ב. עוד טוען בית דין קמא שלא נעשה שום בירור לגבי הסכום ולא נשאלה דעת האישה. ואנו תמהים: מניין לבית דין מידע זה, האם נגבתה עדות בעניין מן המעורבים בקביעת הסכום?

ג. האם הרב ד' שניהל את המשא ומתן עם האישה ומשפחתה לא היה מעורב בקביעת הסכום ולכל הפחות היה הסכום על דעתו?

ד. מניין ידוע לבית דין קמא שהאישה או באי כוחה לא היו בשעת כתיבת הכתובה והסכום היה על דעתם?

ה. העדות הקיימת בתיק היא של הרב מסדר הקידושין שאינו חתום כלל על הכתובה, ומניין לנו שבית הדין שכן חתם לא ראה את הסכום והסכים לו מפני שחשב שהוא סביר, וזה כמו "דין ופסק"?

4. בדין חירש

בקצירת האומר יש להעיר שנחלקו פוסקי זמננו מה דינם של חירשים שבזמננו, ברמות שונות של תקשורת, בחיוב מצוות מן התורה – אם דינם כפקחים גמורים, או שעל אף התקשורת שיש להם באופנים שונים עם הסביבה, בכל זאת לא הגיעו לכדי חיוב גמור מן התורה. ועיין שו"ת יחזה דעת (חלק ב סימן ו) שדן בעניין בארוכה וכן בסיכום הדעות בפסקי דין ירושלים (כרך ו עמודים רנז-רס) ובעוד אחרונים רבים.

לדעתי אין קשר בין הדיון הנ"ל בחיוב המצוות של חירש בזמן הזה מן התורה לשאלת היכולת הקניינית, שכן אנו רואים כבר במשנה, שבה לכולי עלמא מדובר בחירש גמור שלכולי עלמא פטור מכל המצוות שבתורה, ואף על פי כן אומרת המשנה בגיטין (פרק ה, משנה ז – דף נט ע"א): "חרש רומז ונרמז בן בתירה אומר קופץ ונקפץ במטלטלין". כלומר: כבר בדין המשנה אנו רואים שיש יכולת קניינית לחירש. אומנם יכולת זו מוגבלת למטלטלין בלבד, אך מכל מקום היא קיימת. למדנו מכאן שיש לחלק בין יכולת קניינית לבין חיוב במצוות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אם כן בזמננו, שעל פי דינא דמלכותא והמנהג אינם מוגבלים בקנייניהם כלל, עם כל זאת הדין על אודות חיובם במצוות במקומו עומד.

אשר על כן, מה שהביאו מתשובת צמח צדק (סימן עז) על אודות החייט החירש שהיה פקח גדול ומבין בטוב, להוכיח שהוא נידון כחירש – אינו ראיה, שהרי שהוא דן על עצם הקידושין וכלל לא עסק בחיוב הכתובה, וגם אם נודה לו שחירש זה קידושו ברמיזה מדרבנן בלבד, הרי ייתכן שהתחייבותו בכתובה מועילה ככל שאר קנייניו.

5. סיכום

סיכום של דברים:

א. לחירש-אילם של זמננו המנהל את ענייניו לבדו, והוא מנהל מחסן, נוהג, יכול לקנות קרקעות ודירות, ולקחת משכנתאות, אפילו במיליוני שקלים וכו' אין צורך ב'כתובת חרש'.

ב. רב העיר שהוא 'מרא דאתרא' ולו הסמכות ברישום קידושין הוא בית דין של העיר (לעניין זה) ודעתו קובעת כיצד לסדר את החופות ואת הכתובות של עירו. לרב מסדר החופה והקידושין אין דין בית דין חשוב, וכוחו רק כשליח בית דין.

ג. אף אם נפסוק שיש צורך ב'כתובת חרש', בית הדין הכותב את הכתובה דינו כאפוטרופוס ואין בו חיסרון של דין בלילה וכדומה.

ד. כתובה של 101,000 ש"ח היא כתובה סבירה.

ה. בית הדין המחייב את החירש בכתובה מחייבו גם על נכסים שיהיו לו אחר כך.

ו. גם אם בית הדין חייב את החירש בכתובה גבוהה החיוב חל (ויש לדון רק אם יש חיוב נזק על האפוטרופוס).

ז. מאחר שהכרענו כי הכתובה של הצדדים כשרה ותקפה, ומאידך גיסא לבעל טענות ענייניות שלטענתו יש בהן כדי לפטור אותו מתשלום דמי הכתובה, ובית הדין האזורי לא הכריע בדבר, אשר על כן על מזכירות בית הדין הגדול לקבוע מועד לדיון בכתובה.

הרב אליעזר איגרא

מצטרפים למסקנות.

הרב שלמה שפירא

הרב א' אהרן כץ

נפסק כאמור.

ניתן לפרסם בהשמטת שמות הצדדים

ניתן ביום ה' בניסן התשע"ח (21.3.2018).

הרב שלמה שפירא

הרב א' אהרן כץ

הרב אליעזר איגרא